

Людина на планеті Земля(6 г)

Зайцева Оксана Анатоліївна,
методист Центру
аналізу та прогнозування
розвитку освіти

Тема 3. Людина на планеті Земля

(6 г)

Людина – частина природи. Зв'язок людини з природою.

Зміни в природі, що виникають унаслідок природних чинників і діяльності людини.

Екологічні проблеми та їх розв'язування (збереження біологічного різноманіття, боротьба зі знищенням лісів і опустелюванням, захист планети від забруднення різних видів).

Охорона природи. Червона книга України.

Заповідники, заказники, національні парки та їх значення для збереження природи Землі.

Практичні роботи

Складання Червоної книги своєї місцевості.

Міні-проекти (за вибором)

Чи не перетвориться Земля на пустелю?

Будь природі другом!

Дослідницький практикум

Дослідження екологічних проблем своєї місцевості.

Людина – частина природи. Зв'язок людини з природою.

- *Людина – творіння природи, її унікальна і розумна частина. Природа й людина взаємопов'язані і впливають одна на одну.*
- Людина живе в оточенні тіл природи
- Рослини дають їй продукти харчування, корм для свійських тварин, сировину для промисловості, речовину для виготовлення ліків тощо.
- Тварини забезпечують людину цінними продуктами харчування. Вони є зручним видом транспорту у важкодоступних місцях земної поверхні (гори, пустелі) і в сільській місцевості. Хутро, шкіра та вовна деяких тварин забезпечують людину теплим одягом

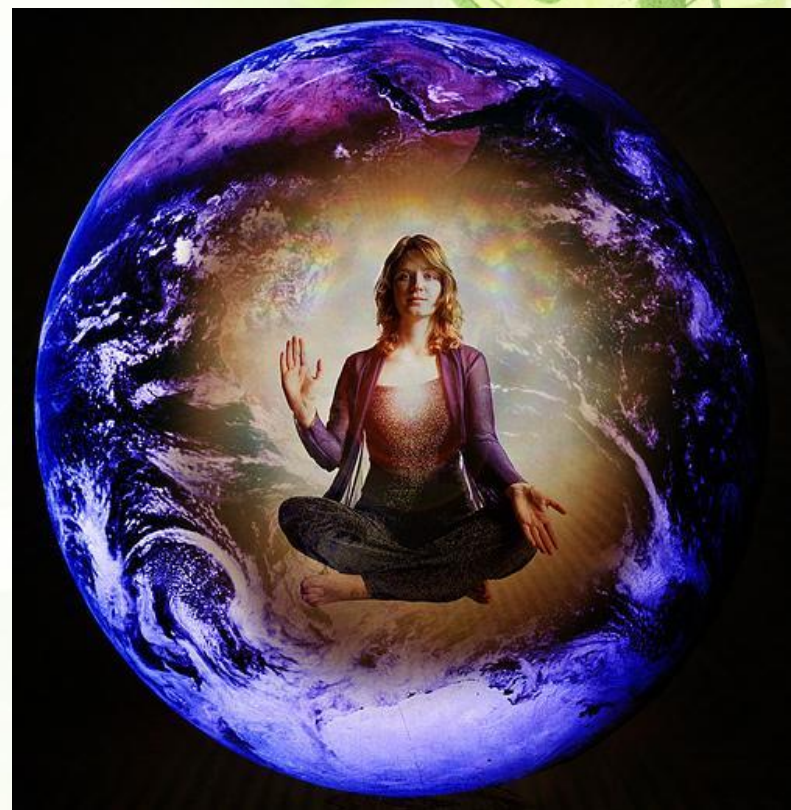

Людина – частина природи. Зв'язок людини з природою.

- **Умови, необхідні для життя людини**

Біологічні умови: вода, повітря, їжа, ґрунт, сприятливий клімат.

Соціальні умови: дім, родина, стабільне суспільство, професійний успіх, соціальне визнання, достовірні інформація.

Людина – частина природи. Історія взаємовідносин людини з природою

Первісні стада стародавніх людей, за даними археології, займалися збиральництвом, лише іноді полюючи на великих тварин.

Геологічне значення людства вперше виявилось, очевидно, близько мільйона років тому, коли найстародавніші представники цього роду навчилися користуватися вогнем і стали виготовляти перші знаряддя праці. Виникли поселення, а з ними і спеціалізація функцій окремих членів первісної общини. Все це привело до виникнення перших зачатків антропогенних змін природи в околицях великих стаціонарних поселень.

З появою неандертальців, які вміли виготовляти різноманітні кам'яні знаряддя і добувати вогонь, пов'язується швидке скорочення чисельності багатьох видів тварин.

Людина – частина природи. Історія взаємовідносин людини з природою

Мисливсько-збирацька культура. У людей неоліту виникає система полювання, заснована на знанні особливостей екології і поведінки тварин.

Спрямоване використання природи, яке зародилося в первісних общинах (землеробство та скотарство) найуспішніше розвивалося в зоні змішаних лісів і лісостепів (багаті ґрунти, оптимальна вологість, тривалий вегетативний період), у степах (кочове скотарство), а також на заплавах у долинах великих річок.

Повсюдне використання вогню. Урожаї на випалених землях (ділянки знищеного вогнем лісу) досягали значних обсягів, але через 2-3 роки різко знижувалися. Використання підсічно-вогневої системи землеробства дуже сильно змінило середовище: порушилася структура ґрунту, виникла ерозія, обміліли річки, змінився видовий склад тварин і рослин..

Скотарство, яке розвивалося разом із землеробством, супроводжувалося витісненням рідкісних тварин. Концентруючись біля поселень людини, домашні тварини порушували ґрунтовий покрив, забруднювали продуктами своєї життєдіяльності навколишнє середовище.

Але в цілому у часи первіснообщинного ладу зберігався замкнутий цикл у користуванні природними ресурсами. Досягнення певної рівноваги в темпах використання продуктів Землі й природного відтворення споживаних ресурсів і забезпечувало як стабільність взаємовідносин первісних людей з природою, так і виняткову стійкість самого суспільства.

Людина – частина природи. Історія взаємовідносин людини з природою

Аграрна культура. Поділ праці і розвиток техніки підвищили продуктивність і сумарний вихід продукції (відповідно, і силу впливу на природу), а незацікавленість рабів у результатах своєї праці і в збереженні умов, які забезпечують її продуктивність, привела до певної деградації в принципах використання природних

Перші закони про охорону природи (лісів), були видані в Стародавньому Вавилоні царем Хамурапі у XVIII ст. до н.е. Інки забороняли під страхом смертної кари з'являтися стороннім на Гуанових островах (Південна Америка) під час гніздування там птахів, адже застосування гуано забезпечувало високу родючість посушливих західних схилів Анд.

Поділ людей на підлеглих виробників і пануючих споживачів виключав розумне використання територій, які не були власністю селян. У той же час для феодального суспільства характерні дрібні заходи з охорони природи - наділів землі, які знаходилися в приватній власності і які феодал намагався не тільки зберегти для себе, а й передати спадкоємцю.

У середині XVI ст. було створено багато заповідників. Але більшість із них були закритими мисливськими господарствами..

Таким чином, охорона природи була підкорена виключно господарським інтересам феодального суспільства, а головним призначенням регламентацій щодо використання природних ресурсів був захист феодальної власності.

Людина – частина природи. Історія взаємовідносин людини з природою

Індустріальне суспільство. Нові технічні можливості впливу на природу зумовили найбільш хижацьку експлуатацію природних ресурсів, яку коли-небудь знало людство. Надмірна експлуатація тільки максимально прибуткових об'єктів перешкоджає раціональному використанню ресурсів природи.,

Постіндустріальне (інформаційне) суспільство. У середині 90-х років виникли нові екологічні проблеми глобального характеру. Чисельність населення Землі порівняно з 1965 роком майже подвоїлася. Якщо в 1960-ті та 1970-ті роки були лише нечіткі прогнози щодо випадання кислотних дощів, руйнування озонового шару і потепління клімату - то зараз це реальність. Вода, ґрунт і всі інші життєво необхідні нам ресурси наблизилися до межі їх можливого використання.

У той же час природоохоронний рух, що зараз поширюється, може привести до швидких і глибоких змін, бо підготовча робота вже проведена. Через 30-50 років він здатний зробити нестійкий зараз розвиток цивілізації стійким.

Екологічні проблеми та їх розв'язування

Глобальні:

1. Забруднення атмосфери:
  - парниковий ефект;
  - руйнування озонового шару;
  - кислотні дощі.
2. Забруднення вод:
  - зменшення кількості чистої питної води;
  - загибель гідробіонтів;
  - зменшення синтезування кисню водоростями.
3. Вичерпання запасів корисних копалин.
4. Забруднення ґрунту:
  - зниження родючості та дефіцит їжі;
  - хвороби рослин і тварин;
  - збільшення кількості хвороботворних мікроорганізмів.
5. Поява нових захворювань.

Державні:

- наслідки катастрофи на ЧАЕС;
- зменшення кількості населення;
- міграційний рух населення в місто;
- забруднення води, атмосфери, ґрунту;
- вирубування лісів та ін.

Місцеві:

- елементи попередніх проблем;
- забруднення природи місцевими джерелами;
- загибель рослин і тварин.

Охорона природи. Червона книга України.

Порушення рівноваги в угрупованнях, яке виникає з багатьох причин, у тому числі внаслідок виробничої діяльності людини, призводить до зменшення чисельності одних видів і збільшення інших. У результаті окремі види стають рідкісними та можуть зникнути взагалі. Виникає проблема охорони і окремих видів рослин, і цілих угруповань. Для охорони окремих видів рослин у світі складені Червоні книги або Червоні списки, в які занесені види, що потребують охорони. Одночасно створюють різні види природоохоронних територій.

Охорона природи. Червона книга України.

Розуміння необхідності ретельного обліку рідкісних і зникаючих видів організмів, зокрема рослин, зумовило створення Міжнародним союзом охорони природи й природних ресурсів Міжнародної Червоної книги, окремі випуски якої почали видавати з 1966 року. Види, занесені до Міжнародної Червоної книги, мають охороняти на терені всіх країн, де вони поширені.

Види, які потребують охорони в межах певної країни, занесені до національних Червоних книг окремих держав. Крім видів, занесених до Міжнародної Червоної книги, туди включені й ті, що є рідкісними або зникаючими на території певної країни. В Україні перше видання Червоної книги здійснене 1980 року. Випуск другого видання Червоної книги України, присвячений рідкісним та зникаючим видам тварин, видано 1994 року, а рослинам і грибам - 1996 року.

До Червоної книги України занесено ті зникаючі або рідкісні види організмів, які постійно чи тимчасово мешкають у природних умовах на території України або в межах її територіальних вод.

Про кожний вид рослин і грибів, занесений до Червоної книги України (а їх понад 540), наведені дані про характерні риси зовнішньої будови, поширення, екологічні особливості, чисельність, ужиті або заплановані заходи охорони тощо

Заповідники, заказники, національні парки

Питання охорони довкілля і раціонального використання природних ресурсів регулюються положеннями «Закону України про охорону навколишнього природного середовища» та «Закону про тваринний світ».

В Україні створені природоохоронні території: заповідники, національні природні парки, заказники, ландшафтні парки тощо. На сьогодні в Україні налічують більше *25 заповідників* — установ загальнодержавного значення, створених з метою збереження у природному стані типових для цієї місцевості або унікальних угруповань. У них заборонені будь-які види господарської діяльності. Міжнародне значення мають біосферні заповідники: Асканія-Нова, Карпатський, Чорноморський, «Дунайські плавні».

Національні парки — природоохоронні установи, призначені зберігати природні, історико-культурні комплекси. На їхній території може здійснюватись з дотриманням заповідного режиму організований туризм та інші форми відпочинку. В Україні є і природні національні парки, найголовніші з яких Карпатський, Шацький, Азово-Сиваський, Вижницький, «Синевир», «Подільські Товтри», «Святі гори».

У кожній області існують *заказники* — природні території, створені з метою збереження і відтворення природних комплексів або окремих організмів. На їхній території з дотриманням вимог охорони довкілля може здійснюватись обмежена господарська діяльність.

Використані джерела

<http://www.eco-live.com.ua/content/blogs/istorichniy-rozvitok-vzaemovidnosin-ludini-z-prirodou>

<http://school.xvatit.com/index.php?title>

<http://mail.menr.gov.ua/publ/redbook/redbook.php> (електронна версія Червоної книги України)

